

Andrzej Sęk

Ochrona prawna rodziny w Polsce Analiza wybranych zagadnień na przykładzie znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Wprowadzenie

Uchwalona przez sejm Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.¹ w rozdziale drugim zawiera kilka przepisów, które mają duże znaczenie dla ochrony prawnej rodziny. Już z treści art. 30 Konstytucji wynika, że przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw jako człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Kolejnym przepisem, który chroni każdego członka rodziny, jest art. 31 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, nakłada on bowiem na każdego obowiązek poszanowania wolności oraz praw innych ludzi. Zakazuje również zmuszania innych do tego, czego prawo mi nie nakazuje.

Wszyscy obywatele RP, a więc także członkowie rodziny, mają równe prawa, włącznie z prawem do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany zarówno w życiu politycznym, gospodarczym, jak i społecznym². Innym przepisem konstytucji, który chroni rodzinę przed przemocą, jest art. 40 ustawy zasadniczej, albowiem zakazuje stosowania tortur, okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania i karania. Wreszcie całkowicie zakazane jest stosowanie kar cielesnych.

W odróżnieniu od dotychczas wymienionych przepisów Konstytucji RP, dwa z nich odnoszą się bezpośrednio do rodziny. Są to: art. 33 ust. 1, z którego treści wynika,

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.

² *Ibidem*, art. 32, ust. 1-2.

że kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym, oraz art. 47, który każdemu daje prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.

Jak wiadomo, wskazane przepisy obowiązującej w Polsce konstytucji zawierają jedynie ogólne zasady ochrony prawnej rodziny. Poza nielicznymi wyjątkami, przepisy rozdziału drugiego Konstytucji zatytułowanego *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela* określają ogólne zasady ich poszanowania i ochrony. Stąd też Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, chcąc zwiększyć ochronę prawną rodziny, a w szczególności skuteczniej przeciwdziałać przemocy w rodzinie, opracował projekt ustawy, uchwalonej przez sejm 29 lipca 2005 r., która weszła w życie z dniem 21 listopada 2005 r. jako Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie³.

Nie jest to oczywiście odosobniony przypadek działań państwa w dziedzinie ochrony prawnej rodziny przed przemocą. Przypomnijmy, że już w 1976 r. Sąd Najwyższy uchwalił wytyczne w sprawie poprawy położenia ofiar przestępstw w postępowaniu sądowym. Zwrócono w nich uwagę na potrzebę przyznawania ofierze restytucji, udzielania jej informacji oraz ułatwiania jej uczestniczenia w procesie w charakterze oskarżyciela posiłkowego i powoda cywilnego⁴. Kolejny przykład troski państwa w tej materii znajdziemy w nowej kodyfikacji karnej, która obowiązuje od września 1998 r. Sformułowano w niej zasadę, w myśl której postępowanie karne ma uwzględniać prawnie chronione interesy ofiar przestępstw⁵.

Wspomniana ustawa nałożyła obowiązek realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na organy administracji rządowej oraz na administrację samorządową na trzech stopniach jej funkcjonowania. Na poziomie lokalnym do zadań własnych gminy należało:

- tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowywanie i realizacja programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej.

W wypadku powiatu ustawodawca wyraźnie zaznaczył, że jednostka ta będzie realizowała zadania z zakresu administracji rządowej. Katalog tych zadań przedstawiał się następująco:

- tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- opracowywanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. O ile gmina, realizując zadania własne, musiała sama je finansować, o tyle w wypadku powiatu środki na realizację i obsługę ww. zadań zapewniał budżet państwa.

Na poziomie regionalnym ustawodawca przyporządkował samorządowi województwa następujące zadania:

- inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,

³ Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. nr 180, poz. 1493 (wersja archiwalna).

⁴ *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, „Kwartalnik Fundacji Dzieci Niczyje” 2004, nr 6, s. 10.

⁵ Art. 2 ustawy z 6 kwietnia 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. nr 89, poz. 555 z późn. zm.

- opracowywanie programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Obok zadań roboczych przeznaczonych do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego, znaczny udział w przeciwdziałaniu przemocy miały także rządowa administracja terenowa i administracja centralna. Jak mi się wydaje, zadania tej administracji mają charakter czysto administracyjny. Dla przykładu należy podać, iż zadaniem wojewody było:

- opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie,
  - monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie.
- Na szczeblu centralnym do zadań ministra pracy i polityki społecznej należało:
- zlecenie i finansowanie badań, ekspertyz i analiz dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie,
  - organizowanie akcji promujących podnoszenie świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie,
  - monitorowanie realizacji Krajowego programu zapobiegania i przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Rada Ministrów, zgodnie z art. 10 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, 25 września 2006 r. uchwaliła Krajowy program przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁶, który będzie realizowany w latach 2006–2016. Realizatorami tego programu są:

- organy administracji rządowej,
- jednostki samorządu terytorialnego.

Program powstał we współpracy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Zdrowia i Ministerstwem Edukacji Narodowej⁷. W Krajowym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie opracowano następujące priorytety:

- zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie;
- zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zobligowała ministra pracy i polityki społecznej do wyznaczenia krajowego koordynatora realizacji Krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, który jest jednocześnie przewodniczącym zespołu⁸. Na szczeblach wojewódzkich realizatorami programu są wyzna-

⁶ Uchwała Rady Ministrów nr 1162/06 z 25 września 2006 r.

⁷ Ponadto Polska aktywnie uczestniczy w realizacji programów: Daphne, Daphne II i III. Inicjatywa Daphne powstała w Parlamencie Europejskim w 1997 r. Cele ogólne programu Daphne III przedstawiają się następująco: a) przyczynienie się do zapewnienia wysokiego poziomu ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego przez ochronę dzieci, młodzieży i kobiet przed przemocą, zapobieganie przemocy, zapewnienie wsparcia dla ofiar przemocy oraz ochronę grup ryzyka; b) rozwój podstaw wiedzy o mechanizmach przemocy oraz terapii winnych przemocy, a także ulepszenia sposobu zbierania danych na temat przemocy w Europie; c) wsparcie i zachęta dla organizacji pozarządowych aktywnych na tym polu oraz promowanie działań międzynarodowych.

⁸ W skład Zespołu Monitorującego Realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie wchodzi: 5 przedstawicieli w randze sekretarza lub podsekretarza stanu ministerstwa sprawiedliwości oraz ministrów do spraw: wewnętrznych, zdrowia, nauki, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a także komendant główny Policji lub jego zastępca.

czeniu przez wojewodów koordynatorzy wojewódzcy. Zadaniem krajowego koordynatora jest kierowanie zespołem, który czuwa nad prawidłową realizacją Krajowego programu.

Zdawać by się mogło, że uchwalona ustawa będzie na tyle skuteczna, iż zjawisko przemocy w rodzinie, nawet jeśli nie zniknie, to jednak zostanie wyraźnie ograniczone. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że ustawa ta w początkowym okresie swojego obowiązywania spełniła zakładaną funkcję, lecz pojawiły się nowe okoliczności, które wymusiły na ustawodawcy dokonanie w niej kolejnych zmian. Nie sposób wymienić tu wszystkich okoliczności, które przemawiały za wprowadzeniem zmiany w ustawie, dlatego też ograniczę się do kilku z nich:

1. *W Aleksandrowie Łódzkim dziecko pod nieobecność 18-letniej matki przebywało pod opieką ojca. Według doniesień prasowych mężczyzna pił w domu alkohol z bratem i znajomym. Gdy oni wyszli, skatował Piotrusia, bo przeszkadzał mu płacz dziecka. Bił syna pięścią po całym ciele, ugniatał mu brzuch i rzucał dzieckiem o twarde podłoże. Chłopczyk w efekcie doznał m.in. zgniecenia czaszki.*
2. *Policja otrzymała zgłoszenie o pobiciu dzieci w jednym z mieszkań na bydgoskim Szwederowie. Na miejscu znaleziono dwóch chłopców, który nosili wyraźne ślady pobicia. Dzieci zostały przewiezione do szpitala. Lekarze stwierdzili, że chłopcy mają nie tylko ślady bicia na całym ciele, ale także objawy wygłodzenia i wyziębienia. Po udzieleniu dzieciom pomocy, umieszczono je w placówce opiekuńczo-wychowawczej. O ich losie zadecyduje sąd rodzinny. 26-letnia matka chłopców i jej konkubent zostali zatrzymani. Może im zostać postawiony zarzut narażania dzieci na utratę życia i zdrowia. Grozi za to kara do 5 lat więzienia⁹.*
3. *Wyniki ekspertyzy biegłych z zakładu medycyny sądowej, z którymi zapoznała się prokuratura, nie pozostawiały wątpliwości – dziecko zostało pobite. Przyznał się do tego 22-letni konkubent matki. Powiedział, że uderzył dziecko, bo płakało. Według jego zeznań biła też matka. Dziewczynka z poważnymi obrażeniami głowy i siniakami na ciele trafiła do szpitala przy ul. Krysiewicza. Na jej ciele lekarz znalazł też znaki przypominające ślady obuwia.*

Te i inne zachowania nie mogły być obojętne zarówno dla społeczeństwa, jak i instytucji państwowych. Wszyscy zrozumieli, że należy zatrzymać falę bestialskiej przemocy. W związku z tym pojawiła się potrzeba nowelizacji Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zmian w Krajowym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym¹⁰, kodeksach karnym¹¹ i postępowania karnego, w Ustawie o pomocy społecznej¹², kodeksie postępowania cywilnego¹³, Ustawie o Policji¹⁴ i kodeksie karnym wykonawczym¹⁵.

Przeprowadzona przez agendy rządowe diagnoza oraz monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie spowodowały konieczność wprowadzenia zmian ukierunkowanych na:

⁹ <http://www.tvp.pl/bydgoszcz/aktualnosci/kryminalne> (dostęp: 19.01.2011).

¹⁰ Ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. nr 9, poz. 59, z późn. zm.

¹¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. nr 88, poz. 553, z późn. zm.

¹² Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. z 2009 r., nr 175, poz. 1362, z późn. zm.

¹³ Ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. nr 43, poz. 296, z późn. zm.

¹⁴ Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. z 2007r., nr 201, poz. 1454, z późn. zm.

¹⁵ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. nr 90, poz. 557, z późn. zm.

- rozwój profilaktyki jako formy działań zapobiegających zjawisku przemocy w rodzinie,
- zmianę świadomości społeczeństwa,
- skuteczną ochronę ofiar przemocy, w tym w szczególności dzieci,
- stworzenie mechanizmów ułatwiających izolację sprawców od ofiar,
- zmianę postaw osób stosujących przemoc w rodzinie przez poddanie ich działaniom korekcyjno-edukacyjnym.

Prawną ochronę rodziny odnajdziemy także w art. 207 kodeksu karnego¹⁶. Przepis tego artykułu odnosi się do sprawcy przestępstwa znęcania. W paragrafie pierwszym zawarty został typ podstawowy, wskazując, że znęcanie się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Zaostrzoną odpowiedzialność karną sprawcy odnajdziemy w paragrafie drugim i trzecim przywołanego artykułu. Sprawcy tego przestępstwa stosującego wobec osoby najbliższej przemoc połączoną z okrucieństwem grozi kara pozbawienia wolności od roku do lat 10. Gdyby zaś pokrzywdzony w wyniku znęcania targnął się na własne życie, ustawodawca przewidział dla sprawcy karę pozbawienia wolności surowszą od poprzedniej, a mianowicie od 2 do 12 lat.

Istota zmian w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

W mojej ocenie, w Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie dokonano gruntownych zmian¹⁷. Zmiany tej ustawy wprowadziły nową organizację przeciwdziałania przemocy, najwięcej zadań zaś przyporządkowały organom administracji rządowej, samorządowej i sądom powszechnym. Ponadto ustawa nałożyła na Radę Ministrów obowiązek wydania rozporządzenia, które określiłoby procedurę „Niebieskie Karty” oraz wzory formularzy wypełnianych przez przedstawicieli podmiotów realizujących te procedurę.

W ustawie z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy w art. 96¹ ustawodawca zakazał osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim stosowania kar cielesnych. Złamanie przez rodziców lub opiekunów tego zakazu skutkowało poniesieniem przez te osoby odpowiedzialności karnej. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 39, pkt 2b k.k., jednymi ze środków karnych, które mogą być zastosowane przez sąd wobec sprawcy przemocy w rodzinie, są: obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu¹⁸.

Obowiązek ten może być orzeczony przez sąd fakultatywnie lub obligatoryjnie. Z treści art. 41a k.k. wynika, że do decyzji sądu należy orzeczenie wobec sprawcy przemocy obowiązku respektowania środków karnych wymienionych wyżej oraz na-

¹⁶ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. nr 88, poz. 553, z późn. zm.

¹⁷ Ustawa z 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. nr 125, poz. 842.

¹⁸ Ustawa Kodeks karny...

kazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, a także w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym przemocy przeciwko osobie najbliższej. Obowiązek lub zakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu. Ta sytuacja może mieć miejsce wtedy, gdy sąd orzekł wobec sprawcy karę pozbawienia wolności z możliwością jej warunkowego zawieszenia na okres próby.

Odmiennie będzie się przedstawiała sytuacja, w której sąd orzeknie wobec sprawcy karę pozbawienia wolności bez możliwości jej warunkowego zawieszenia. Kodeks karny nakłada wówczas na sąd obowiązek orzeczenia powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach bądź też zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób. W tej sytuacji sprawca, chcąc skontaktować się z osobami najbliższymi, musi otrzymać zgodę sądu. W wypadku orzekania wymienionych zakazów, obowiązkiem sądu jest także wskazanie odległości od osób chronionych, którą skazany obowiązany jest zachować¹⁹. Zarówno w postaci fakultatywnej, jak i obligatoryjnej zakazy te mogą być orzeczone przez sąd na okres od roku do 15 lat²⁰.

Naruszenie przez sprawcę przemocy w rodzinie tego typu zakazów orzeczonych przez sąd skutkuje odpowiedzialnością karną określoną w art. 244 k.k. Dla pełniejszego wyjaśnienia sytuacji pozwolę sobie zacytować treść owego przepisu karnego:

Kto nie stosuje się do orzeczonego przez sąd zakazu zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu, prowadzenia działalności, prowadzenia pojazdów, wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu albo nie wykonuje zarządzenia sądu o ogłoszeniu orzeczenia w sposób w nim przewidziany, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

W treści przepisu art. 244 k.k. nie wskazano rodzaju sądu orzekającego, należy zatem stwierdzić, że za naruszenie zakazu orzeczonego przez jakikolwiek sąd (cywilny, karny czy też administracyjny) będzie grozić sprawcy odpowiedzialność karna. W tej kwestii wypowiedział się także Sąd Najwyższy w postanowieniu nr I KZP 47/03, w którym uznał, że „przedmiotem ochrony przepisu art. 244 k.k. jest orzeczenie każdego sądu, zawierające zakaz określonej w nim działalności, także innej niż gospodarcza”²¹.

Sądy jednak, rozpatrując sprawę, nie zawsze muszą skazywać sprawcę przemocy. Jeśli okoliczności sprawy na to pozwalają, czyli: gdy wina i społeczna szkodliwość czynu nie są znaczne, okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości, a postawa sprawcy niekaranego za przestępstwo umyślne, jego właściwości i warunki osobiste

¹⁹ *Ibidem*, art. 41a § 4.

²⁰ *Ibidem*, art. 43 § 1.

²¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z 26 lutego 2004 r., nr I KZP 47/03.

oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że – pomimo umorzenia postępowania – będzie on przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa, sąd może postępowanie warunkowo umorzyć.

W tej sytuacji sąd nakłada na sprawcę obowiązek powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób i opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Zgodnie z treścią art. 67 § 3 k.k., sąd określa sposób kontaktu sprawcy z pokrzywdzonym. Naruszenie warunków kontaktu sprawcy z pokrzywdzonym będzie również groziło odpowiedzialnością karną określoną w cytowanym już art. 244 k.k.

Zgodnie z treścią znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny ma prawo odebrać dziecko rodzinie i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej²², w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej. W trakcie tej czynności pracownik socjalny oraz funkcjonariusz Policji są obowiązani pouczyć pisemnie rodziców lub prawnych opiekunów o prawie złożenia zażalenia wraz ze wskazaniem sądu opiekuńczego właściwego miejscowo do jego rozpatrzenia. Tryb umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej reguluje Ustawa o pomocy społecznej.

Z treści art. 71 ustawy wynika, że w celu wsparcia funkcji opiekuńczych rodziny dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w następujących placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego: opiekuńczej, prowadzonej w formie kół zainteresowań, świetlic, klubów, ognisk wychowawczych, które pomagają dzieciom w pokonywaniu trudności szkolnych i organizowaniu czasu wolnego, specjalistycznej, w której jest realizowany program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny, w tym terapia pedagogiczna, psychologiczna, rehabilitacja, resocjalizacja. Pobyt w placówce opiekuńczo-wychowawczej wsparcia dziennego jest dobrowolny i nieodpłatny²³.

Dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej zapewnia się opiekę i wychowanie w rodzinie zastępczej. Rodzina ta może być ustanowiona również dla dziecka niedostosowanego społecznie. Ustawowym obowiązkiem rodziny zastępczej jest zapewnienie dziecku warunków rozwoju i wychowania, a w szczególności:

- odpowiednich warunków bytowych,
- możliwości rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego,
- możliwości zaspokojenia indywidualnych potrzeb dziecka,
- możliwość właściwej edukacji i rozwoju zainteresowań,
- odpowiednich warunków do wypoczynku i organizacji czasu wolnego.

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej jest możliwe na podstawie orzeczenia właściwego terytorialnie sądu. Przy umieszczaniu kolejnego dziecka w istniejącej już rodzinie zastępczej sąd zasięga opinii powiatowego centrum pomocy rodzinie właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziny zastępczej. W razie pilnej konieczności zapewnienia dziecku opieki umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej jest moż-

²² Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Patrz rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji z 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie, Dz.U. nr 81, poz. 448.

²³ Art. 71 ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. z 2009 r., nr 175, poz. 1362, z późn. zm.

liwe na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej między rodziną zastępczą a starostą właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny. O zawartej umowie starosta zawiadamia niezwłocznie sąd.

Dziecko może być także umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej, na której prowadzenie zezwolenia udziela wojewoda. Tego rodzaju placówki mogą prowadzić: samorząd powiatowy, kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia. Kolejne w tej kwestii nowe zadanie sądów znajdziemy w ustawie – Kodeks postępowania cywilnego²⁴. Właściwy terytorialnie sąd, po powzięciu wiadomości o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, bez jego orzeczenia niezwłocznie wszczynają postępowanie opiekuńcze.

W przypadku, gdy pracownicy socjalni przed zabraniem dziecka z rodziny złożą do sądu odpowiedni wniosek, wówczas sąd – w ciągu 24 godzin od chwili jego złożenia – ma obowiązek wydać orzeczenie o umieszczeniu dziecka we wspomnianej już placówce opiekuńczej, rodzinie zastępczej lub wydać orzeczenie o powrocie dziecka do rodziny. Ponadto, jeżeli wymaga tego dobro dziecka, obowiązkiem sądu jest nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy dokonywać oceny sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Trzeba również pamiętać, że rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym przysługuje zażalenie do sądu opiekuńczego na odebranie dziecka. W zażaleniu mogą oni domagać się zbadania zasadności i legalności odebrania dziecka oraz prawidłowości jego dokonania. Zażalenie to może być wniesione za pośrednictwem pracownika socjalnego lub funkcjonariusza Policji, którzy dokonali odebrania dziecka. W takim przypadku zażalenie podlega niezwłocznemu przekazaniu do sądu opiekuńczego, sąd zaś obowiązany jest niezwłocznie rozpatrzyć zażalenie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin.

W razie uznania bezzasadności lub nielegalności odebrania dziecka sąd zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym, od których dziecko zostało odebrane. W przypadku gdyby sąd uznał bezzasadność, nielegalność lub nieprawidłowości przy odbieraniu dziecka, wówczas, po pierwsze, zawiadamia o tym przełożonych osób, które dokonały odebrania, po drugie, jak już wspomniano, zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom.

Nowe uprawnienia sądów mające na celu zwiększenie ochrony ofiar przemocy w rodzinie znajdziemy także w ustawie – Kodeks postępowania karnego²⁵. Zgodnie z treścią art. 275a k.p.k., nowym środkiem zapobiegawczym, który może orzec sąd wobec sprawcy, jest opuszczenie lokalu. Przesłankami prawnymi zastosowania tego środka są:

- istnienie uzasadnionego przypuszczenia, że sprawca popełnił przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej,
- obawa, że ponownie popełni on przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza że jej tym groził. Środek zapobiegawczy w postaci nakazania sprawcy przemocy opuszczenia lokalu mieszkalnego może być orzeczony przez sąd na okres nie dłuższy niż trzy miesiące. Jednak gdy nie ustały przesłanki jego

²⁴ Art. 579 art. ustawy z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. nr 43, poz. 296, z późn. zm.

²⁵ Ustawa Kodeks postępowania karnego...

stosowania, sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy na wniosek prokuratora może przedłużyć jego stosowanie na dalsze okresy, nie dłuższe niż trzy miesiące. Łącznie zatem sprawca przemocy w rodzinie może przebywać poza miejscem dotychczasowego zamieszkania przez sześć miesięcy. Sąd, wydając postanowienie o nakazie opuszczenia przez oskarżonego lokalu mieszkalnego, może – na wniosek oskarżonego – wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe, z tym że placówkami wskazanymi do umieszczenia oskarżonego nie mogą być miejsca pobytu ofiar przemocy w rodzinie.

Znowelizowana ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nałożyła także nowe zadania na sądy penitencjarne²⁶. Sąd już nie może, lecz z urzędu odwołuje warunkowe zwolnienie, jeżeli skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą, w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używa przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą.

Novum jest również to, że sądy penitencjarne – w razie orzeczenia obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakazu zbliżania się do określonych osób, nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu – muszą przesłać odpis wyroku jednostce Policji, a także odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu dla miejsca pobytu skazanego²⁷. Nadzór zaś nad wykonywaniem obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakazu zbliżania się do określonych osób, nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu – sąd powierza zawodowemu kuratorowi sądowemu.

W sprawach związanych z wykonywaniem wymienionych obowiązków właściwy jest sąd rejonowy, w którego okręgu ustalono miejsce pobytu skazanego. W takim wypadku powinnością skazanego jest, po pierwsze: przestrzegać obowiązków ustanowionych przez sąd na okres próby lub związanych z dozorem; po drugie: bezzwłocznie, a najpóźniej w ciągu 7 dni od powzięcia wiadomości o oddaniu go pod dozór, zgłosić się do kuratora sądowego tego sądu rejonowego, w okręgu którego dozór ma być wykonywany, i po trzecie: skazany obowiązany jest stawić się na wezwanie sądu lub kuratora sądowego i udzielać wyjaśnień co do przebiegu dozoru i wykonywania nałożonych na niego obowiązków, umożliwić kuratorowi wejście do mieszkania oraz informować go o zmianie miejsca zatrudnienia, zamieszkania lub pobytu.

W razie gdyby skazany nie przestrzegał postanowień sądu, wówczas sąd, w którego okręgu dozór był wykonywany i który zgodnie z art. 178 § 1 k.k.w. zarządził wykonanie warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności, jest także właściwy do wykonania tego orzeczenia, chociaż nie orzekał w sprawie w pierwszej instancji, a w tym do rozstrzygnięcia kwestii incydentalnych związanych z jego wykonaniem²⁸.

²⁶ Zob. art. 160 § 1a ustawy z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. nr 90, poz. 557, z późn. zm.

²⁷ *Ibidem*, art. 181a § 2.

²⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2009 r. nr I KZP 29/02.

Kuratorzy, w myśl znowelizowanej ustawy, mają obowiązek zwrócić się do sądu z wnioskiem o zarządzenie wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności lub odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia wobec skazanego za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, jeśli skazany ów w okresie próby rażąco naruszył porządek prawny, a w szczególności ponownie używał przemocy lub groźby wobec osoby najbliższej, współzamieszkującej lub prowadzącej wspólne gospodarstwo. Po otrzymaniu wniosku sąd obowiązany jest zarządzić przymusowe zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie skazanego na posiedzenie w przedmiocie rozpoznania wniosku. Wydane przez sąd postanowienie o zarządzeniu wykonania kary albo odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia podlega wykonaniu z chwilą jego wydania.

Nie można zapomnieć, że i zatrzymanemu przysługują określone prawa. Otóż organ procesowy, zatrzymując taką osobę, na jej żądanie obowiązany jest umożliwić jej nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem, a także bezpośrednią z nim rozmowę. Może się zdarzyć, że sąd, który wydał postanowienie, albo sąd właściwy do rozpoznania zażalenia może wstrzymać wykonanie postanowienia. Taką decyzję sąd może podjąć wówczas, gdy uzna, że złożenie przez kuratora wniosku było przedwczesne.

Nowe zadania kuratorów sądowych wynikają także ze znowelizowanej ustawy (już cytowanej) – Kodeks karny wykonawczy²⁹. W okresie warunkowego umorzenia postępowania i warunkowego zawieszenia wykonania kary sąd powierza dozór nad skazanym kuratorowi sądowemu tego sądu rejonowego, w którego okręgu środek ten jest lub ma być wykonywany. Zadaniem kuratora sądowego jest pomoc w readaptacji społecznej skazanego. Kontrola ścisłego wykonywania przez skazanego nałożonych na niego obowiązków i poleceń ma na celu wychowawcze oddziaływanie i zapobieganie powrotowi do przestępstwa. Kurator sądowy, któremu powierzono dozór nad skazanym, powinien nawiązać z nim bezzwłocznie kontakt i poinformować go o jego obowiązkach i uprawnieniach.

Kurator sądowy obowiązany jest do składania sądowi okresowych sprawozdań z przebiegu dozoru, w szczególności ma obowiązek bezzwłocznego powiadomienia sądu o popełnieniu przez skazanego przestępstwa lub o innym rażącym naruszeniu przez niego porządku prawnego. Ponadto sądowy kurator zawodowy organizuje i prowadzi działania mające na celu pomoc skazanemu w społecznej readaptacji oraz kieruje pracą sądowych kuratorów społecznych i innych osób wykonujących dozór samodzielnie lub z upoważnienia stowarzyszeń, organizacji i instytucji.

Administracja publiczna wobec nowych wyzwań w świetle znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

W związku z nowelizacją ustawy z 10 czerwca 2010 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zarówno administracja rządowa, jak i samorządowa stanęły przed no-

²⁹ Por. art. 169–174 Ustawy Kodeks karny wykonawczy...

wymi wyzwaniami. Zgodnie z art. 5 ustawy, na ministrze pracy i polityki socjalnej spoczł obowięzek wydania rozporzãdzenia regulujãcego następujãce kwestie:

- standardów podstawowych uslug Źwiãdzonych przez specjalistyczne ośrodkie wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- kwalifikacji osóbz zatrudnionych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- szczególowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osóbz stosujãcych przemoc w rodzinie.

Oprócz tego w art. 8. znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy ustawodawca nałozyl na ministra wiele nowych zadań, do których można między innymi zaliczyć:

- opracowywanie oraz wydawanie co najmniej raz na dwa lata wytycznych do prowadzenia szkoleń z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowywanie i finansowanie programów osłonowych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- finansowanie i wspieranie programów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz kościoły i inne zwiãzki wyznaniowe.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawã, na ministrze pracy i polityki społecznej ciãzy obowięzek utworzenia Zespołu Monitorujãcego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Jest on organem opiniodawczo-dorãdczym ministra. Zespól ten cechuje trzyletnia kadencyjność. Po trzech latach minister pracy i polityki społecznej powołuje nowych członków zespołu. Szkoda tylko, że ustawa nie reguluje moźliwosci reelekcji członków tego organu. Dobór członków zespołu nalezy wyłãczenie do kompetencji ministra. Ustawa wskazuje, aby oprócz krajowego koordynatora realizacji Krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w jego skład wchodziło:

- siedmiu przedstawicieli organów administracji rządowej i jednostek im podległych lub przez nie nadzorowanych,
- pięciu przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego powoływanych spośródz osóbz zgłoszonych przez stronę samorządowã,
- dziesięciu przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz kościołów i zwiãzków wyznaniowych powołanych spośródz osóbz zgłoszonych przez te podmioty.

Znowelizowana Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie poszerzyła również z 2 do 6³⁰ oraz ich treść. Obecnie zadaniami wojewody są:

- opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych zwiãzanych z przemocã w rodzinie dla osóbz realizujãcych te zadania,
- monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- powoływanie i odwoływanie wojewódzkiego koordynatora realizacji Krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- monitorowanie realizacji Krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego,

³⁰ Por. Art. 7 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy (wersja archiwalna) i art. 7 ust. 1 ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy i niektórych innych ustaw.

- kontrola realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umów z organami administracji rządowej i samorządowej.

Nowe zadania w związku z tym stoją również przed jednostkami samorządu terytorialnego. Jak wynika z art. 9a ustawy, takim właśnie zadaniem dla gmin w Polsce jest tworzenie zespołów interdyscyplinarnych. Ustawodawca enumeratywnie wskazał instytucje, które muszą mieć reprezentację w składzie tych zespołów. Są to przedstawiciele:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej,
- gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- Policji,
- oświaty,
- ochrony zdrowia,
- organizacji pozarządowych oraz kuratorzy sądowi, o których była już mowa.

Ustawodawca uznał, że fakultatywnie w skład takiego zespołu mogą wchodzić także prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów dotychczas niewymienionych, działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zespoły interdyscyplinarne obowiązani są utworzyć, w zależności od statusu prawnego gminy, wójtowie, burmistrzowie albo prezydenci miast. Ustawodawca zobowiązał również organy prowadzące gmin i miast do określenia w drodze uchwał trybów, sposobów powoływania i odwoływania członków zespołów dyscyplinarnych oraz szczegółowych warunków ich funkcjonowania.

Rozszerzony został także katalog zadań do realizacji przez środkowy szczebel samorządu terytorialnego, jakim jest powiat³¹. Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zadaniem własnym powiatów będzie opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu promowanie prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie.

Ustawodawca zdecydował także, że tworzenie i prowadzenie przez powiat specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie nie będzie zadaniem własnym powiatu, lecz zadaniem zleconym z zakresu administracji rządowej. W mojej ocenie to rozwiązanie jest korzystne dla samorządów powiatowych, ponieważ realizacja między innymi tego zadania będzie finansowana z budżetu państwa³².

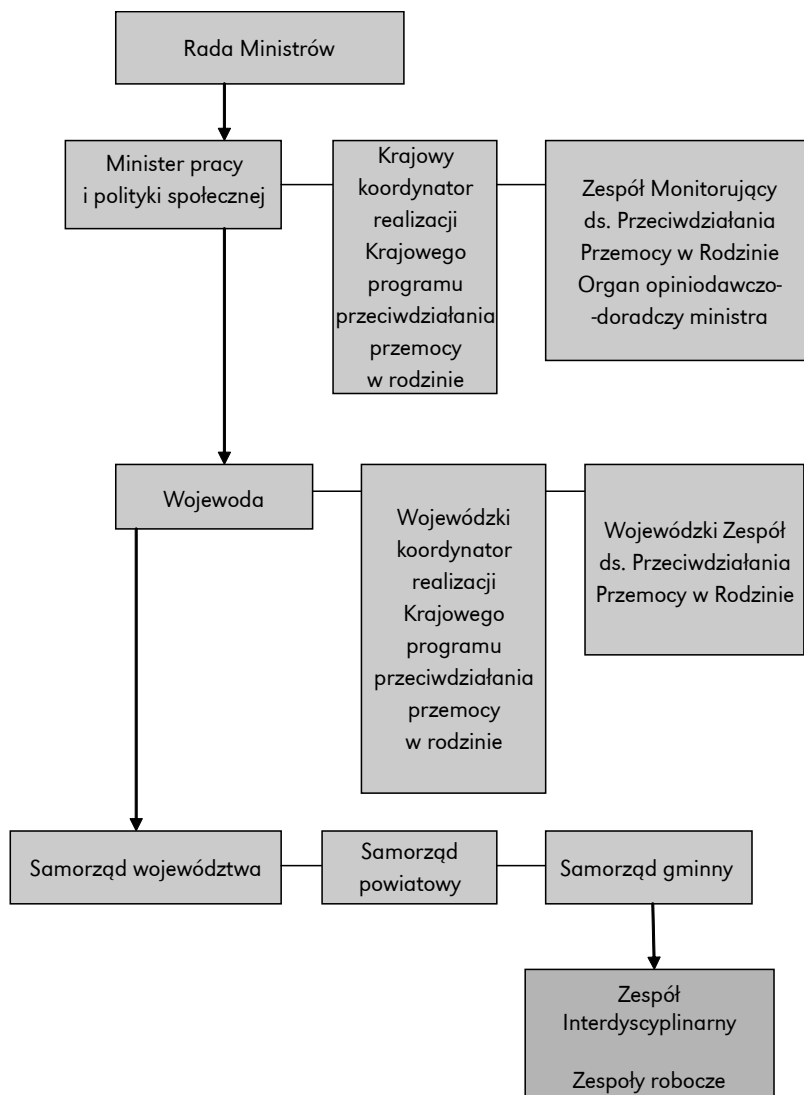
Najmniej nowych zadań ustawodawca wyznaczył do realizacji samorządom wojewódzkim. W zasadzie nowymi zadaniami są opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie³³. Pozostałe zadania tego samorządu ustawodawca pozostawił w dotychczasowym brzmieniu. Organizację realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym przedstawia wykres 1.

³¹ Por. art. 6 ust. 3 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (wersja archiwalna) i art. 6 ust. 3 Ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw.

³² Zob. Art. 6 ust. 5 o zmianie Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw.

³³ Por. art. 6 ust. 6 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (wersja archiwalna) z art. 6. ust. 6 ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw.

Wykres 1. Struktura organizacyjna administracji publicznej realizującej zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ustawy z 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy.

Podsumowanie

Analizując podejmowane przez organy państwowe przedsięwzięcia na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, dochodzę do wniosku, że w Polsce problem ten został w pełni dostrzeżony. Podejmowane przez organy państwowe działania początkowo miały charakter nazbyt ogólny. Przypomnijmy, że pierwszym symptomem zmian było uchwalenie przez Sąd Najwyższy wytycznych w sprawie poprawy sytuacji ofiar przestępstw – w tym ofiar przemocy w rodzinie. W miarę upływu czasu podejście organów państwowych do zjawiska przemocy w rodzinie ulegało stopniowym przemianom. Nie były one jednak na tyle skuteczne, aby zapewnić osobom maltretowanym skuteczną pomoc. Nie można tu winić organów państwowych. Sądzę, że w polskim społeczeństwie panował stereotyp, że żona musi być posłuszna mężowi.

Powszechnie zatem było ciche społeczne przyzwolenie na przemoc tego typu. Przemoc w rodzinie była tematem tabu. Ofiary wstydziły się zgłaszać do instytucji państwowych z prośbą o pomoc. Przyczyną takiego stanu rzeczy był zarówno psychologicznie udowodniony syndrom kobiety bitej, jak i to, że ofiary nie znały ani swoich praw, ani instytucji, które mogłyby udzielić im schronienia. Poprzedni i aktualnie obowiązujący kodeks karny wprawdzie przewidywał odpowiedzialność karną sprawcy za fizyczne i psychiczne znęcanie się nad osobą najbliższą, jednak do skazania sprawcy tego przestępstwa droga była daleka. Podstawową wadą tego systemu prawnego był chyba brak woli politycznej w kwestii opracowania wykładni prawnej dotyczącej definicji przemocy w rodzinie.

Oczywiście w doktrynie pojawiły się definicje tego zjawiska, m.in. Ireny Pospiszyl³⁴ czy Jadwigi Mazur³⁵, jednak dla organów ścigania nie miały one mocy wiążącej, chociaż definicje te były niezwykle wartościowe. Organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości mogły na nich bazować, lecz nie musiały.

Na podstawie mojej wieloletniej praktyki zawodowej mogę stwierdzić, że na przeszkodzie skutecznemu ściganiu sprawców przemocy stała także zróżnicowana interpretacja przepisów ówczesnego art. 184 k.k.³⁶ i obecnie obowiązującego art. 207 k.k. Aby ściganie sprawcy tego przestępstwa było skuteczne, przemoc w rodzinie musiała być rozłożona w czasie. Trudno jest dokładnie określić długość owego czasu, ale niektóre prokuratury w kraju wychodziły z założenia, że znamiona przestępstwa znęcania, poza nielicznymi wyjątkami, są wyczerpane wówczas, gdy trwa nawet do trzech miesięcy. Ofiara przemocy w rodzinie zatem, chcąc skutecznie pociągnąć swojego oprawcę do odpowiedzialności karnej, niejednokrotnie musiała przez ten czas cierpliwie znosić jego zachowania.

Z pewną ulgą przyjęto w 1997 r. uchwalenie przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W nowo uchwalonej ustawie zarówno organy ścigania, jak i ofiary przemocy pokładały nadzieję na skuteczną walkę z tym zjawiskiem. Po raz pierwszy zdefiniowano tutaj przemoc w rodzinie. Nie musiała ona już być rozłożona w czasie, działania sprawcy zaś mogły (i mogą) stanowić nie tylko na powtarzające się akty przemocy, ale również jednorazowe zachowanie.

³⁴ I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994.

³⁵ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002.

³⁶ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny, Dz.U. nr 13, poz. 94 (wersja archiwalna).

Definicja ta okazała się skutecznym instrumentem prawnym w walce z przemocą w rodzinie. Jak pokazała praktyka, w niedługim czasie ustawa ta ujawniła także i wady, do których należy zaliczyć m.in. brak możliwości izolacji sprawcy od ofiary (ofiary) przemocy. Nawet po ogłoszeniu wyroku skazującego z warunkowym zawieszeniem wykonania kary sprawca przestępstwa znęcania wracał do wspólnego mieszkania z ofiarą i w dalszym ciągu mógł bezpośrednio i negatywnie na nią oddziaływać.

Wady te i nieskuteczność działań instytucji odpowiedzialnych za przeciwdziałanie temu zjawisku wymusiły na ustawodawcy dokonanie zmian w Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy. Od chwili pierwszej nowelizacji Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw sprawca przemocy w rodzinie mógł być eksmitowany z dotychczas wspólnego z ofiarą mieszkania. Początkowo w środowisku politycznym pojawiały się pojedyncze głosy krytyczne wobec wprowadzonej noweli do Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy.

Brutalizacja aktów przemocy w rodzinie wymusiła na ustawodawcy dokonanie rewolucyjnej nowelizacji ustawy, a wraz z nią – innych ustaw. W odpowiedzi na bestialskie pobicia, zabójstwa niemowląt dokonywane przez rodziców, ustawodawca 10 czerwca 2010 r. zakazał rodzicom i opiekunom prawnym stosowania kar cielesnych. Od tej chwili sądy mogą także orzec wobec sprawcy przemocy zakaz zbliżania się do swoich ofiar. Nie muszę przekonywać, że jest to bardzo skuteczny sposób na ograniczenie tej patologii społecznej. Niepokojące jest jednak to, że zakaz zbliżania się sprawcy do swojej ofiary może być orzekany w dwóch trybach – fakultatywnym i obligatoryjnym.

W mojej ocenie dopuszczenie do takiej alternatywy może być niebezpieczne dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie. Obawiam się, że mogą pojawić się przypadki powtórnej wiktymizacji. Niezależnie zatem od tego, czy istnieje możliwość warunkowego zawieszenia sprawcy kary, czy też nie – zakaz ten powinien być orzekany bezwzględnie. Rozwiązanie to z pewnością skuteczniej chroniłoby osoby dotknięte przemocą.

Każda jednostka samorządu terytorialnego w Polsce ma obowiązek opracowania i realizowania programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Wspólne i skuteczne przeciwdziałanie temu zjawisku jest zatem dla tych jednostek nie lada wyzwaniem. Skoro powiat składa się z określonej liczby gmin, to programy gminne powinny – uwzględniając kryterium skali i specjalności – stanowić elementy planu powiatowego. Programy gminne i powiatowe natomiast powinny być uwzględnione w programach wojewódzkich. Rozwiązanie to pozwoliłoby na pełny wgląd w sytuację zarówno województwie, jak i wojewódzkiemu koordynatorowi realizacji Krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.